

OD REDAKCJI

DOI: 10.21697/fp.2019.1.01

Dział tematyczny *Polska myśl i praktyka edukacyjna w II Rzeczypospolitej (1918–1939)*. W stulecie odzyskania niepodległości zawiera 11 artykułów, umieszczonych według kryterium problemowego. Ich autorami są polscy uczeni specjalizujący się w historii edukacji, afiliowani w sześciu krajowych uczelniach akademickich.

Krzysztof Jakubiak (Uniwersytet Gdański) i Wiesław Jamrożek (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) w artykule pt. *Dziedzictwo oraz bilans praktyki i myśli pedagogicznej Drugiej Rzeczypospolitej* zaprezentowali osiągnięcia teorii i praktyki edukacyjnej w Polsce okresu międzywojennego (1918–1939). Wyjaśnili trudne okoliczności kształtowania systemu szkolnego w II Rzeczypospolitej, odrodzonej po 123 latach niewoli. Omówili akty normatywne służące unifikacji szkolnictwa w procesie likwidacji pozostałości ustawodawstwa oświatowego państw zaborczych. Uwagę poświęcili rozwojowi oświaty pozaszkolnej, zaakcentowali jej funkcję kompensacyjną. Uzasadnili znaczenie ośrodków naukowych w rozwoju myśli pedagogicznej. Podkreślili znaczenie dorobku badań realizowanych przez towarzystwa naukowe i oświatowe, a także działalność wydawniczą (upowszechniania wiedzy naukowej) czasopism pedagogicznych. Omówili najważniejsze nurty teoretyczne w naukach o wychowaniu oraz problematykę kształtowania subdyscyplin pedagogicznych. Wyjaśnili znaczenie teorii i praktyki edukacyjnej wpisującej się w postulaty Nowego Wychowania, hasła „nowej szkoły”. Skonstatowali, że pomimo wielu trudności i ograniczeń: „ogólny bilans edukacyjny Polski międzywojennej jest [...] dodatni”.

Iwonna Michalska (Uniwersytet Łódzki) w artykule *Nauczyciel w początkach niepodległej Polski. „Szkoła Powszechna” o przymiotach, obowiązkach i profesjonalizacji wychowawców młodego pokolenia* podjęła problematykę pedeutologiczną realizowaną na łamach tytułowego kwartalnika (w latach 1920–1928). Zaznaczyła, że ponieważ po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku brakowało nauczycieli (szczególnie na ziemiach byłych zaborów pruskiego i rosyjskiego), a wielu z nich nie posiadało kwalifikacji zawodowych, poważnym wyzwaniem w odrodzonej Rzeczypospolitej było kształcenie i doksztalcanie zawodowe nauczycieli, a następnie ich doskonalenie zawodowe. Działania instytucjonalne w tym zakresie wspomogły liczne czasopisma pedagogiczne. I. Michalska uwagę badawczą skupiła na kwartalniku „Szkoła Powszechna”. Na podstawie przeprowadzonych badań naukowych stwierdziła, że na łamach tego periodyku realizowano problematykę dotyczącą zarówno kształcenia nauczycieli, jak również ich wychowania/samowychowania do pożądaných w zawodzie nauczycielskim cech osobowości. Zaaakcentowała, że oprócz wszechstronnego przygotowania zawodowego w II Rzeczypospolitej

uzasadniano ogromne znaczenie posiadania powołania do pracy nauczycielskiej, zrównoważonej osobowości nauczyciela/wychowawcy, a także postawy odpowiedzialności za działalność dydaktyczno-wychowawczą w szkole danego rodzaju.

Grzegorz Michalski (Uniwersytet Łódzki) w artykule zatytułowanym *W trosce o szkołę z opieką lekarską. Wskazania higieniczno-pedagogiczne Adolfa Klęska w przekazie „Przyjaciela Szkoły” (1922–1936)* uzasadnił znaczenie współpracy lekarza szkolnego z nauczycielami w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Napisał, że w dwutygodniku „Przyjaciel Szkoły” systematycznie publikowano artykuły dotyczące problematyki higieniczno-lekarskiej w instytucjach oświatowych, czego egzemplifikację stanowi twórczość krakowskiego lekarza A. Klęska. G. Michalski stwierdził, że w koncepcji A. Klęska rola społeczna lekarza szkolnego nie ogranicza się do rozwiązywania problemów zdrowotnych dzieci. Podstawowym obowiązkiem lekarza szkolnego jest systematyczne kontrolowanie zdrowia uczniów oraz uświadamianie (nauczycielom, uczniom i ich rodzicom) znaczenia przestrzegania zasad higieny osobistej, co służy procesowi wychowania do zdrowego stylu życia oraz profilaktyce zdrowotnej.

W artykule *Kształcenie specjalne w dwudziestoleciu międzywojennym w Polsce. Twórczynie pedagogiki specjalnej* Jacek Kulbaka (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie) zaprezentował rys historyczny kształcenia specjalnego w Europie, wieloaspektowe uwarunkowania działalności zakładów kształcenia specjalnego w II Rzeczypospolitej oraz trudności organizacyjne szkolnictwa specjalnego w omawianym okresie historycznym. J. Kulbaka omówił dorobek polskich pedagogów specjalnych. Szczególną uwagę badawczą poświęcił Michalinie Stefanowskiej, Józefie Joteyko oraz Marii Grzegorzewskiej, akcentując ich dokonania w obszarze zdobywania wykształcenia, działalności naukowej oraz działalności organizacyjnej. Skonstatował, że pomimo wielu barier udało się wówczas włączyć problematykę kształcenia dziecka niepełnosprawnego w nurt polityki oświatowej państwa, zakładano szkoły specjalne, kształcono nauczycieli (Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej w Warszawie).

Jadwiga Kuczyńska-Kwapisz i Marzena Dycht (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie) w artykule *Mysł i praktyka tyflopedagogiczna Matki Elżbiety – Róży Czackiej* przedstawiły prekursorskie Dzieło, służące edukacji i rehabilitacji osób niewidomych oraz słabowidzących w Polsce w okresie międzywojennym, co stanowiło wówczas swoistą nowość w praktyce edukacyjnej. Autorki zaakcentowały, że od 1918 roku Matka Elżbieta kierowała rozwojem Towarzystwa Opieki nad Ociemniałymi w ścisłym powiązaniu z formującym się wówczas Zgromadzeniem Zakonnym Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża. Wskazały na wartość kształcącą i rehabilitacyjną dostosowanego przez Matkę Elżbietę do języka polskiego alfabetu brajlowskiego. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego doceniło autorski dorobek Matki Elżbiety, wdrażając alfabet i skróty do powszechnego stosowania w polskich szkołach w latach 1918–1939. Autorki stwierdziły, że szkoły w Laskach pod Warszawą dla dzieci

niewidomych i słabowidzących już w okresie dwudziestolecia międzywojennego osiągnęły wysoki poziom kształcenia. Stały się znanym i cenionym środowiskiem dydaktyczno-wychowawczym oraz duchowym trzech wspólnot: osób niewidomych, sióstr zakonnych i współpracowników świeckich. Można dodać, że Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci Niewidomych im. Róży Czackiej w Laskach (k. Warszawy) twórczo czerpie z tego znakomitego dziedzictwa duchowego i edukacyjnego Matki Założycielki, nadal kształcąc i wychowując dzieci z niepełnosprawnością narządu wzroku.

Datowaną od 1930 roku działalność współtwórcy Dzieła Lasek na rzecz osób niewidomych i słabowidzących wyjaśnia Marzena Dycht (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie) w artykule pt. *Pedagogiczne inspiracje Henryka Ruszczyca w teorii i praktyce wychowania osób niewidomych*. Autorka opisała organizacyjne formy oraz metody wychowania stosowane przez H. Ruszczyca w Zakładzie dla Niewidomych w Laskach w okresie międzywojennym. Zwróciła uwagę na wspólne cechy jego działalności edukacyjnej z salezjańskim systemem prewencyjnym św. Jana Bosko oraz z uznanymi na świecie koncepcjami wychowania progresywnego, Nowego Wychowania, akcentującymi edukacyjne znaczenie docenienia przez nauczycieli zainteresowań dzieci, wyzwalań w dzieciach aktywności poznawczej i postaw eksploracyjnych, a także stosowania zasady indywidualizacji w procesie dydaktyczno-wychowawczym.

W artykule zatytułowanym *Funkcjonowanie drużyny harcerskiej w gimnazjum salezjańskim w Sokołowie Podlaskim w okresie II Rzeczypospolitej* Marek Jurczyszyn przedstawił aplikacyjne aspekty harcerskiego systemu wychowawczego w drużynie im. Tadeusza Kościuszki, działającej przy Gimnazjum Księży Salezjanów w Sokołowie Podlaskim. Uwagę badawczą skupił na uwarunkowaniach powstania i rozwoju ww. drużyny harcerskiej, opisał organizacyjne formy wychowania stosowane w drużynie oraz metody jej działalności. Na podstawie źródeł archiwalnych przedstawił także dane liczbowe członków drużyny harcerskiej za lata szkolne 1929/1930–1937/1938.

Elżbieta Magiera (Uniwersytet Szczeciński) w artykule pt. *Teoretyczne podstawy wychowania państwowego w Polsce okresu międzywojennego (zarys problematyki)* napisała, że koncepcję wychowania państwowego opracowano po 1928 roku, gdy wartością nadrzędną uczyniono państwo (któremu podporządkowano wartość narodu) w celu wielonarodowej i wielokulturowej integracji, rozwoju idei solidaryzmu społecznego. E. Magiera zaprezentowała zarys koncepcji wychowania państwowego Kazimierza Sośnickiego (1883–1976), Zygmunta Karola Mysłakowskiego (1890–1971) i Jana Stanisława Bystronia (1892–1964), którzy dostrzegli niedomagania teorii oraz ideologicznych działań aplikacyjnych sanacji, byli przeciwni sztucznemu idealizowaniu znaczenia państwa.

Joanna Król (Uniwersytet Szczeciński) w artykule zatytułowanym *Organizacja Pracy Obywatelskiej Młodzieży „Straż Przednia” (1932–1939) jako szkoła formacji pro państwowej* przedstawiła działalność stworzonej w 1932 roku przez Adama

Skwarczyńskiego (jednego z ideologów obozu piłsudczykowskiego, żyjącego w latach 1886–1934) Organizacji Pracy Obywatelskiej Młodzieży „Straż Przednia”. Wyjaśniła, że była to ogólnopolska, dobrowolna, ideowo-wychowawcza organizacja młodzieżowa (dla młodzieży szkół średnich licealnych i zawodowych w wieku 15–21 lat). Stała się wartościowym środowiskiem wychowawczym, samokształcenia, wdrażania idei państwa uspołecznionego, rozwijania moralności chrześcijańskiej, bezinteresownego wysiłku/pracy dla państwa, kształtowania postawy odpowiedzialności i patriotyzmu wyrażonego w systematycznym czynie na rzecz wspólnoty obywatelskiej/państwowej, doskonalenia cnót rycerskich/żołnierskich.

Jan Piskurewicz (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie) napisał artykuł pt. *Antoni Bolesław Dobrowolski o związkach oświaty z nauką – w kontekście dyskusji na temat organizacji i rozwoju nauki w niepodległej Polsce*. Opisał w nim poglądy geofizyka i podróżnika polarnego A. B. Dobrowolskiego (1872–1954), profesora Wolnej Wszechnicy Polskiej (w latach 1927–1938) dotyczące praktycznych związków działalności naukowej z oświatą. Założył, że jako zwolennik koncepcji „uniwersytetów otwartych”, samokształcenia/umiejętnego samouctwa, rozwijania potrzeby samodzielności w procesie przygotowania do pracy naukowej A. B. Dobrowolski stał się jednym z prekursorów edukacji permanentnej w Polsce.

Edyta Wolter (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie) jest autorką artykułu pt. *Ochrona przyrody ojczyzny w Drugiej Rzeczypospolitej – edukacyjne implikacje miesięcznika „Przyroda i Technika”*. Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdziła, że w wydawanym przez Polskie Towarzystwo Przyrodników im. M. Kopernika miesięczniku (w latach 1922–1939) systematycznie podejmowano problematykę wychowania społeczeństwa polskiego do czynnych postaw ekologicznych. Egzemplifikację stanowi wyjaśnianie znaczenia idei oraz działań aplikacyjnych w zakresie ochrony przyrody, konieczności zakładania lokalnych kół ochrony przyrody, jak również popularyzacja wiedzy o obszarach chronionych w Polsce. Na łamach „Przyrody i Techniki” ogłaszano konkursy edukacyjne dla nauczycieli, rozpowszechniano literaturę dotyczącą problematyki ochrony przyrody, informowano o wystawach poświęconych opiece nad zwierzętami czy ochronie przyrody. Uzasadniano ponadto edukacyjne znaczenie wybranych organizacyjnych form oraz metod kształcenia i wychowania, służących prawidłowemu realizowaniu procesu dydaktyczno-wychowawczego w zakresie ochrony przyrody.

Autorzy scharakteryzowanych powyżej artykułów tworzących dział tematyczny bieżącego numeru „Forum Pedagogicznego” zaprezentowali różnorodne aspekty działalności naukowej, pedeutologicznej, dydaktyczno-wychowawczej w II Rzeczypospolitej. Podjęli twórczy wysiłek pracy badawczej dotyczącej wielu dziedzin wychowania: wychowania umysłowego, wychowania religijnego, wychowania patriotycznego, wychowania zdrowotnego, wychowania obywatelskiego, wychowania ekologicznego. Wskazali na ponadczasową wartość cennego dziedzictwa

kultury pedagogicznej, które pomimo upływu czasu stanowi przedmiot badań i treść wielu projektów naukowych, a także jest wartościową inspiracją służącą edukacji, wykorzystywaną przez współczesnych nauczycieli, jak również wychowawców kreujących i realizujących swoje najnowsze projekty edukacyjne w XXI wieku.

Edyta Wolter

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-9895-6462>

W dziale *Artykuły i rozprawy* zamieszczono artykuł Jarosława Gary (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej) pt. *Jana Patočki doświadczenie „jedności pierwotnego świata” jako przesłanka myślenia i działania pedagogicznego – rekonstrukcje*. Jest to pierwsza część dwuczęściowego opracowania poświęconego postaci i dziełu tytułowego czeskiego fenomenologa i jednocześnie przedstawiciela opozycji demokratycznej w okresie dyktatury socjalistycznej w Czechosłowacji. Wychodząc od doświadczenia „jedności pierwotnego świata”, w którego centrum sytuuje się Patočkowski odczytanie świata naturalnego, J. Gara rekonstruuje najpierw opisujące go kategorie filozoficzne, takie jak: czas, cielesność, dom, otwartość i praca, a następnie przedstawia propozycję historiograficznej systematyzacji rozwoju filozofii wychowania omawianego autora.

W tym numerze w *Colloquiach* ukazują się sześć tekstów w języku angielskim. Dwa pierwsze są kontynuacją wątku rozpoczętego w poprzedniej części, a mianowicie przybliżają filozofię Jana Patočki. Pracujący na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Karola w Pradze David Rybák przedstawia artykuł pt. *The Ontological Freedom in Jan Patočka’s “Natural World as a Philosophical Problem” with Regard to Husserl’s Phenomenology*. Rekonstruuje w nim koncepcję wolności ontologicznej i rozważa jej konsekwencje dla wychowania i kształcenia.

Autorka drugiego artykułu, Zuzana Svobodová, pochodzi również z Republiki Czeskiej i prezentuje artykuł pt. *The Life of the Shaken*. Tytuł nawiązuje do słynnego określenia J. Patočki „wewnętrzne poruszenie”, którym oznaczał on stan, w jaki wprawia człowieka ruch myślenia. Z. Svobodová zastanawia się nad tym, o jaki właściwie ruch myślenia chodzi i jak wygląda życie ludzi poddających się jego wpływowi.

Kolejny tekst wyszedł spod pióra niezależnej badaczki Katalin E. Morgan z Niemiec. Autorka kontynuuje w nim wątek zapoczątkowany w swoim artykule, który ukazał się w „Forum Pedagogicznym” w 2018 roku. Posługując się metodą etnograficzną, wzięła udział w wybranych szkołach niemieckich w lekcjach historii, na których podejmowana była tematyka wojenna. Uczniowie otrzymali zadanie zapoznania się z przeżyciami ofiar Holocaustu utrwalonymi za pomocą nagrań audio-video. Główny wniosek nasuwający się z podjętego przez nią badania wyraża

tytuł artykułu: *Reclaiming a Dwelling Place*, co można przetłumaczyć na język polski jako *Odzyskując należne miejsce*. Autorce nie chodzi wyłącznie o skonstatowanie zapomnienia, w którym znajdują się **świadectwa** ocalonych z pożogi wojennej, lecz przede wszystkim o zagwarantowanie im trwałego miejsca w narracji historycznej przekazywanej młodemu pokoleniu Niemców z pomocą edukacji szkolnej.

Pozostając w kręgu rozliczenia z przeszłością Kai Horsthemke, pracownik Katolickiego Uniwersytetu Eichstätt-Ingolstadt w Niemczech stawia w swoim artykule pytanie będące równocześnie tytułem jego tekstu: *Thinking without Heidegger?* W związku ze wzrostem zainteresowania znanymi skądinąd antysemickimi poglądami Martina Heideggera, zwłaszcza w najnowszej anglojęzycznej filozofii edukacji, autor dowodzi, że nie były one wyrazem tylko jego przekonań politycznych, lecz także ontologicznych (filozoficznych). Uwzględnienie tego powoduje, że pod znakiem zapytania trzeba postawić jego rzekomo wartościowe pomysły na edukację.

Problematykę uzależnienia od seksu (erotomanii) podjęła Iryna Kurlak (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) w artykule *Sexual Addiction: Terminology, Etiology, Phenomenology and Diagnostics*. Jej rozważania mają charakter propedeutyczny. Autorka kładzie w nich przede wszystkim nacisk na kwestie definicyjno-terminologiczne i etiologiczne. Stanowi to przygotowanie do przyszłej analizy rozpowszechnienia zjawiska i możliwości przeciwdziałania pedagogiczno-terapeutycznego, które przedstawi w następnym numerze.

Ostatnim tekstem w tym dziale jest artykuł zatytułowany *Teaching English with Insta.Ling Online Platform: Case Study in Higher Education Level* autorstwa Artura Baranowskiego (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego).

W dziale *Recenzje* ukazuje się artykuł recenzyjny Jarosława Gary. Wydaje w nim opinię o pierwszym polskim przekładzie rozprawy J. Patočki pt. „Świat naturalny” w *medytacjach autora po trzydziestu trzech latach*, która ukazała się nakładem Wydawnictwa Naukowego UKSW. W *Kronice* publikujemy dwa sprawozdania z wydarzeń naukowych ostatniego okresu.

Dariusz Stępkowski

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-6855-1517>